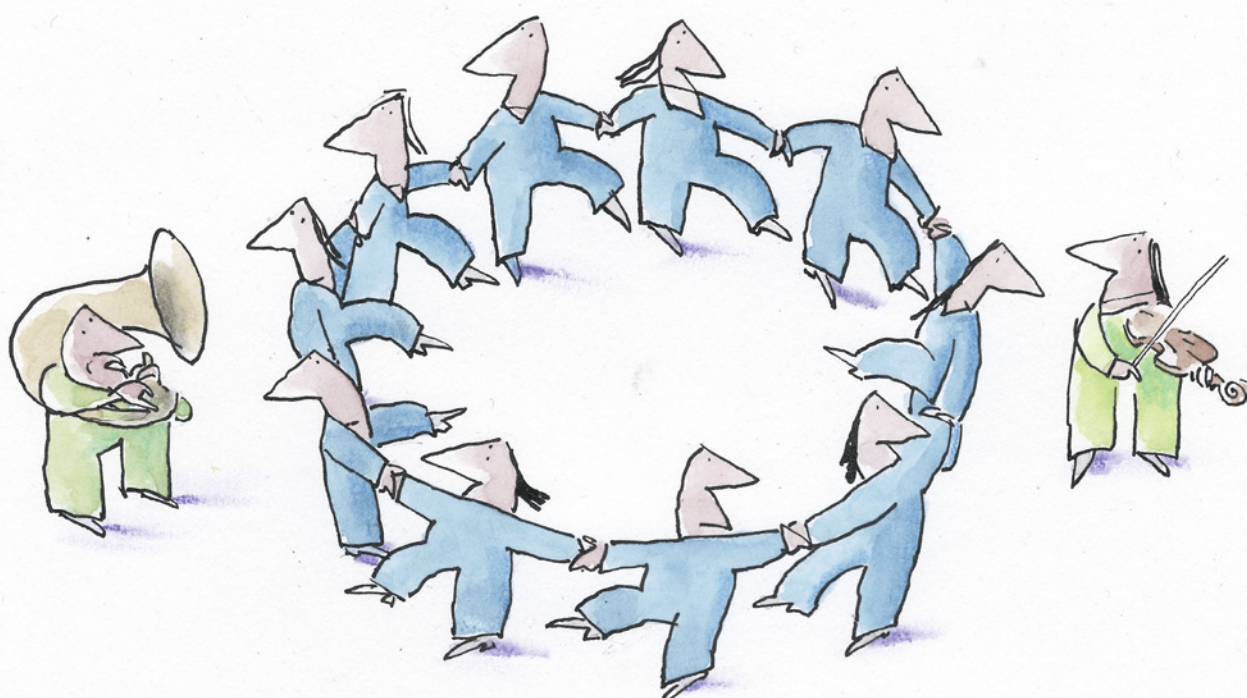

Vredesspiraal

jaargang 17 / nummer 2 / juni 2021

L E N

Wapenhandel

Vrijbaan voor wapenexporten?

Verzetsgemeente

Hoe Le Chambon
een asielplaats werd

Dorothy Day

Anarchistisch,
pacifistisch en gelovig

Zaira Zafarana (IFOR)

"We zijn allemaal
broers en zussen"

3

10

16

Bram Grandia

3 Opdat geen onschuldig bloed vergoten wordt

Henk Blom

6 Interview met IFOR-medewerker Zaira Zafarana

Piet Vliegenthart

8 Dorothy Day: anarchistisch, pacifistisch en gelovig

Leen van den Herik

10 Ecolonie: spiritualiteit, creativiteit en natuur

Awraham Soetendorp

12 Pleidooi voor Gewetensraad

Rob van Essen

14 Column: Collateral damage

Mark Akkerman

15 Vrijbaan voor wapenexporten?

Theo Brand

16 Interview met Molukse fotograaf Ed Leatemala

Jan Schaake

18 Inclusief samenleven: lokaal én mondiaal

Fernando Enns

20 Vrede en gerechtigheid essentieel in Doopsgezinde theologie

21 Vredesnieuws

Margreet Hogeterp

22 Talen naar Vrede: De verzwegen soldaat

23 Agenda

Paul Biegel

24 De kukelhaan van Bontekoe

Vredesspiraal is het kwartaalblad van Kerk en Vrede, de landelijke vereniging van mensen die binnen en buiten de kerken actief zijn voor ontwapening en geweldloosheid. De naam 'Vredesspiraal' is mede in het kader van een 'war on terror', met een (nog steeds) voortgaande geweldsspiraal, als tegenhanger gekozen om de weg de andere kant op te wijzen. Het alom heersende geloof in geweld – ook binnen de kerken nog niet overwonnen – moet weerlegd en ontzenuwd worden.

Redactie

Mark Akkerman, Henk Blom, Héleen Broekema, Rob van Essen, Leen van den Herik, Margreet Hogeterp (hoofdredacteur), Jorrit van Loenen.

Kerk en Vrede

Kerk en Vrede is een landelijke vereniging van mensen die binnen en buiten de kerken actief zijn voor ontwapening en geweldloosheid.

Abonnement

Als u het werk van Kerk en Vrede onderschrijft en wilt steunen, meld u dan aan als lid of donateur. Leden betalen tenminste € 40,- per jaar, inclusief een *abonnement* op *Vredesspiraal* en een aantal keren per jaar een ledenbrief. Een abonnement zonder lidmaatschap kost € 15,- per jaar. Losse nummers € 3,- excl. porto.

Adres

Kerk en Vrede, t.a.v. Vredesspiraal
Postbus 1528, 3500 BM Utrecht
tel. 030-2316666, secretariaat@kerkenvrede.nl
Redactie: hogeterpg@gmail.com
www.kerkenvrede.nl
facebook.com/kerkenvrede
twitter.com/kerkenvrede
IBAN: NL15 ASNB 0904 9553 11

Illustraties

Tenzij anders vermeld: ©Kerk en Vrede
Cover: Len Munnik

Vormgeving Circade, Zwolle
Druk Slimdruk, Leeuwarden

4x per jaar het laatste
vredesnieuws ontvangen?
Word lid of abonnee!

Opdat geen onschuldig bloed vergoten wordt

De Joodse Eric Schwam heeft als dank voor zijn redding tijdens WOII enkele miljoenen nagelaten aan het Franse dorp Le Chambon-sur Lignon. Hij was dertien toen hij in 1943 in Le Chambon-sur-Lignon arriveerde en overleefde daar de oorlog. Le Chambon had al jaren de naam een toevluchts-oord voor vluchtelingen te zijn. In de ogen van de vijand was het een 'Jodenest'.

Ds. Bram Grandia
lid van de
Theologische
Werkgroep

Eric Schwam overleed op kerstmorgen 2020 in Wenen. De kinderloze weduwnaar vroeg de gemeenteraad van Le Chambon zijn geld te besteden aan onderwijs en aan initiatieven voor de jeugd in Le Chambon. Le Chambon, dacht ik, dat is de plaats waar ds. André Trocmé predikant was. Binnen *Kerk en Vrede* was er veel aandacht voor deze Franse protestantse pacifist. Jaren geleden las ik de biografie van Philip. P. Hallie over Trocmé met de titel *Opdat geen onschuldig bloed vergoten wordt*. Wat een verademing om nu, in een tijd waarin de PKN schuld beleden heeft ten aanzien van het Joodse volk, opnieuw het verhaal te lezen over een dappere Protestantse asielpaats in oorlogstijd. Het kon dus anders. Maar dank zij wie en wat?

Bij de eerste lezing in 1981 was ik vooral onder de indruk van het moedige pacifistische predikantenechtpaar. Nu ik me meer in de context heb verdiept, ben ik bij een tweede lezing met zes vragen het boek ingegaan:

1. Wat was de aanleiding om asielpaats te worden?
2. Hoe kon Le Chambon-sur-Lignon uitgroeien tot een asielpaats voor Joden?
3. Wat was de rol van kerk en theologie in dat alles?
4. Hoe werd die 'vrijplaats' opgebouwd en georganiseerd?
5. Wie hadden de leiding?
6. Was het open of geheim?

Contact met een Quaker

Wat maakte dat Le Chambon een asielpaats werd? Ds. Trocmé (1901-1971) wordt in 1934 predikant in Le Chambon-sur-Lignon. Samen met zijn vrouw Magda zet hij zich in voor vredeswerk. In 1938 sticht Trocmé samen met zijn collega Theis

en de leraar Darcissac het Collège Cévenol, een middelbare school. Door middel van die school proberen zij de ontvolking van het platteland en de toenemende verarming van de regio tegen te gaan.

Ze mikken op onderwijs van hoge kwaliteit voor de kinderen uit de protestantse gemeentes in de buurt. De school wil de leerlingen de principes van geweldloos verzet en internationale solidariteit bijbrengen en opent haar deuren in september 1938. Vier leraren en achttien studenten komen bij elkaar in een ruimte van de kerk (de Temple) van Chambon. In die jaren is ds. Charles Guillon burgemeester. Ook hij is een verzetsman, maar geen pacifist. Hij ondersteunt het kerkelijk verzet. De school groeit enorm door de toestroom van veel Joodse vluchtelingen.

Op het moment dat de Vichyregering (1940-1944) van maarschalk Pétain steeds meer Joden interneert in kampen, zoekt Trocmé in 1940 contact met Burns Chalmers, de leider van de Amerikaanse Quakers in Marseille. Trocmé wil met zijn gemeente voedselhulp geven aan Joodse geïnterneerden. Chalmers stelt hem een andere vraag: Wij proberen Joden te laten ontsnappen, maar we hebben geen plaats voor hen om naar toe te gaan. Wil jij, André Trocmé, van jouw plaats en jouw gemeente een asielpaats, een vrijstad maken? Chalmers zegt hem financiële steun toe. Trocmé belooft dat en roept zijn kerkenraad bijeen. Zij stemmen in met het plan. Zo is het begonnen. Vanaf 1940 komen er vrijwel dagelijks Joodse vluchtelingen naar Le Chambon. Magda Trocmé is de altijd aanwezige gastvrouw en het creatieve brein in het onderbrengen van Joden en het zoeken naar wegen om hen naar Zwitserland of Spanje te brengen.

Eeuwenlange ervaring

Het hele Franse bergplateau Haute Vivarais was in de oorlogstijd een plek waar vluchtelingen heen konden. Het aantal protestanten op dit plateau bedroeg zo'n 38 procent van de bevolking. Zij staan in een lange vluchttraditie. Zij noemen de periode tussen 1685 (herroeping van het Edict van Nantes) en 1789 (Franse Revolutie) hun woestijntijd. Ze leefden in die periode zoals het Joodse volk

na de Uittocht uit Egypte. In die tijd leerden ze de overheid wantrouwen, leerden ze zich te verschuilen, leerden methodes van geweldloos verzet. Ze kwamen als leden van een hechte verdrukte minderheid voor elkaar op. Het landschap hielp enorm. Op een bergplateau kon je je makkelijk verschuilen in de bossen en de bergen. Daar hadden ze eeuwenlange ervaring mee. Dat is de reden dat Le Chambon-sur-Lignon kon uitgroeien tot asielpaats voor Joden.

Rol kerk en theologie

Welke rol speelde kerk en theologie bij de vorming van Le Chambon als asielpaats? In de dertiger jaren van de twintigste eeuw kwamen vluchtelingen uit Duitsland en uit de Spaanse burgeroorlog naar Le Chambon en vonden plekken in een van de vele pensions (vakantiegebied) of particuliere huizen. Het was dus vanouds een plaats met een kerk die van opvangen weet.

Opbouw van een verzetsgemeente

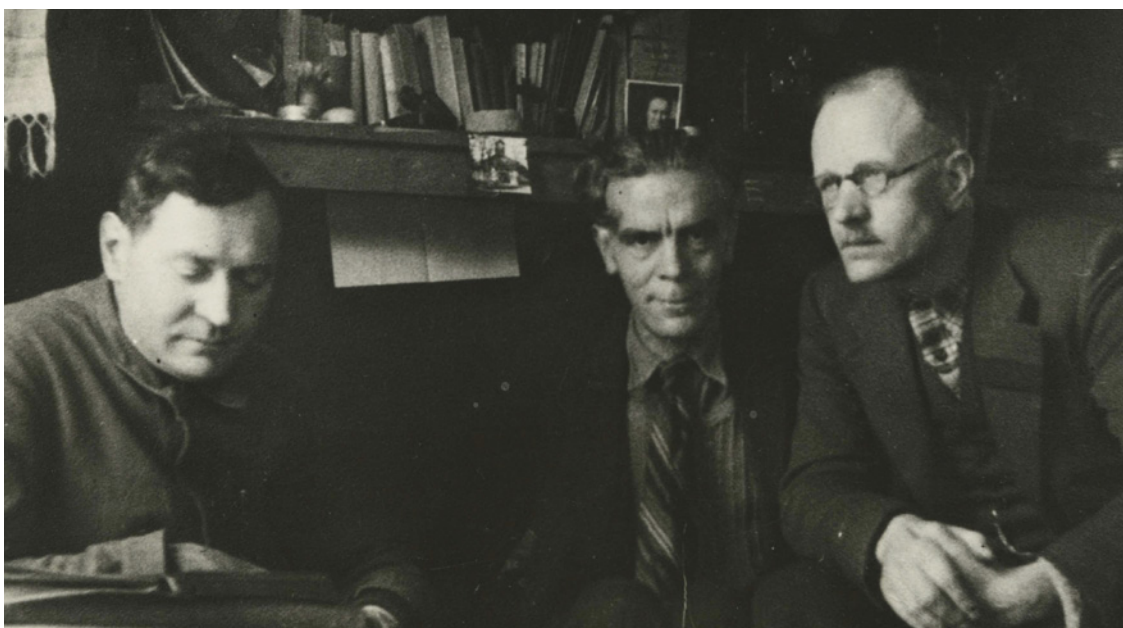
Trocmé heeft zijn gemeente vanaf de kansel opgevoed. Het bleef niet bij preken alleen. Hij zette bijbelcursussen op in zijn gemeente. Het Bijbelverhaal moest gespeld en uitgespeeld worden. Het ging er om, om de traditie van Gods menslievendheid en van het verzet tegen alles en ieder die mensen onteert op het spoor te komen. Om de veertien dagen gaf Trocmé een bijbelcursus aan 13 mensen die hij in de pastorie uitnodigde. Met hen besprak hij een tekst waarover ze zich in die veertien dagen gebogen hadden. Trocmé kwam niet met een pasklaar verhaal, maar wil-

Hoe praktiseer je verzet tegen een onmenselijke ideologie? Schuld belijden is één, nú opkomen tegen onmenselijkheid is twee. We kunnen veel van Le Chambon leren tot op vandaag.

de de gemeenteleden aan het denken zetten. Vervolgens stuurde hij deze dertien mensen als 'leiders' zijn gemeente in om met groepjes gemeenteleden hetzelfde te doen. Trocmé wilde zijn gemeenteleden enthousiasmeren. Hij riep hen op om het geleerde in praktijk te brengen. Zo creëerde hij gaandeweg een sterk kader. Met dit kader besprak hij de theorie en praktijk van geweldloze weerbaarheid. Hij trainde hen om 'het kwade te overwinnen door het goede'.

Mensenreddend netwerk

Behalve de Franse Protestants kerk, woonden er een groot aantal Darbisten (Vergadering van de gelovigen) op het plateau. Zij waren zeer solidair met de Joodse vluchtelingen vanuit hun eerbied voor Gods uitverkoren volk. Zij zagen direct de noodzaak in van de opvang van Joodse vluchtelingen. Er ontstond een oecumene van de daad met en rondom de vluchtelingen die bestond uit alle mogelijke soorten protestanten, Joden, Rooms-katholieken en niet-gelovigen. De strijd ging tegen de perverse nazi-ideologie die principieel onderscheid tussen mensen maakt. Dat was de

Van links naar rechts: ds. Édouard Theis, Roger Darcissac en ds. André Trocmé, de leidende theologische en ideologische drie-eenheid in Le Chambon.

vijand. De nazi-ideologie en niet de Duitsers als zodanig. Vandaar de principiële keuze voor geweldloosheid. Heb je vijanden lief en dood hen niet.

De families Trocmé en Theis hadden ook hun contacten met de Quakers buiten het plateau. Zoals met Cimade, de hulporganisatie die was opgezet door de Franse protestantse mensenrechtenactiviste Madeleine Barot. Hierin waren veel studenten actief die hielpen met het laten onderduiken van Joodse vluchtelingen of om hen naar Zwitserland of Spanje te brengen. Le Chambon was het middelpunt van een heel groot mensenreddend netwerk. Internationaal werden met succes fondsen bijeengebracht om het werk mogelijk te maken. Omdat het werk celvormig was opgezet, ging het goed. Ieder had een eigen verantwoordelijkheid. Namen werden niet geregistreerd. Trocmé wilde de namen van Joodse vluchtelingen en hun gegevens niet weten. Er waren vervalsers van persoonsbewijzen, maar wie het waren? Niemand wist het, maar steeds waren er op het juiste moment vervalste persoonsbewijzen.

Een driekoppige leiding

André Trocmé, Edouard Theis en Roger Darcissac vormden een leidende theologische en ideologische drie-eenheid. Zij stuurden aan. Om hen heen was een groot netwerk van gemeenteleden die zich gevoed wisten vanuit de leiding. Ze voelden zich in hun verzet verwant met de Duitse Bekenende Kirche.

In alle openheid

Wat mij fascineert is de grote helderheid en openheid over het opvangwerk. Trocmé was principieel tegen liegen. Daar zijn prachtige voorbeelden van. Hij gaf aan de autoriteiten toe dat de gemeente Joden verborg, maar zei dat hij geen lijst met namen van Joden bezat, omdat 'wij geen onderscheid maken tussen mensen'. Daarbij hoort het niet tot de opdracht van een pastor om de schapen die aan zijn zorg zijn toevertrouwd te verraden. De jongeren namen die openheid over. Toen Lamirand, de Vichyminister van jeugd, in de zomer van 1942 naar het rebelse Le Chambon kwam voor een grote jeugdbijeenkomst, een receptie en een kerkdienst, kwam na afloop een delegatie van twaalf oudere leerlingen naar de minister toe met de volgende verklaring: "Mijnheer de minister, de Franse politie heeft in opdracht van de bezettende macht alle Joodse gezinnen uit Parijs gearresteerd (dat gebeurde op 16 juli 1942).

Wij vrezen dat de maatregelen tot deportatie van de Joden binnenkort ook in het niet-bezette Frankrijk (waartoe Le Chambon behoorde) zullen worden toegepast. Wij stellen er prijs op u te doen weten dat er zich in ons midden een aantal Joden bevindt. Evenwel maken wij geen onderscheid tussen Joden en niet-Joden. Dat zou strijdig zijn met de boodschap van het Evangelie. Wanneer onze vrienden, wier enige zonde het is geboren te zijn in een andere godsdienst, opdracht krijgen om zich te laten deporteren of ook maar te laten registreren, zullen zij de bevelen ongehoorzaam zijn en wij zullen al het mogelijke doen om hen verborgen te houden."

Het wonder van Le Chambon

Tot slot: er valt nog zoveel te vertellen over het 'wonder van Le Chambon'. Het dorp en de naburige dorpen hebben in 1990 als hoge uitzondering een collectief certificaat van eer gekregen van Yad Vashem. Tweeëndertig inwoners, waaronder de familie Trocmé, Theis en Darcissac, hebben de Yad Vashemvermelding 'rechtvaardige onder de volkeren' verkregen. De plaque voor de inwoners hangt op verzoek van de kerk op het gemeentehuis en niet op de kerk. De hele dorpsgemeenschap was immers betrokken. Dat maakt het de moeite waard om vandaag van hen te leren. Hoe praktiseer je verzet tegen een onmenselijke ideologie? Schuld belijden is één, nú opkomen tegen onmenselijkheid is twee. We kunnen veel van Le Chambon leren tot op vandaag. Recent nog hebben de dorpelingen onderdak geboden aan heel wat vluchtelingen uit het Midden-Oosten en Afrika. ◀

Tweeëndertig inwoners van Le Chambon hebben de Yad Vashemvermelding 'rechtvaardige onder de volkeren' verkregen.

Om verder te lezen

- Trocmé, *Jesus and the nonviolent revolution*, Scottdale, 1973. Downloaden kan gratis via: www.plough.com/en/topics/justice/nonviolence/jesus-and-the-nonviolent-revolution
- H. Zeldenrust, *Een revolutie zonder geweld*, Amersfoort, 1981.

‘We zijn allemaal broers en zussen’

Kerk en Vrede is de Nederlandse afdeling van IFOR, International Fellowship of Reconciliation, wereldwijde interreligieuze vredesorganisatie. Om daarmee nader kennis te kunnen maken legden we enkele vragen voor aan Zaira Zafarana, projectmanager en VN-coördinator voor IFOR.

Henk Blom

Kun je iets over jezelf vertellen?

Mijn naam is Zaira. Ik kom oorspronkelijk van het eiland Sicilië. Tijdens mijn jeugd was ik gefascineerd door geschiedenis en door het verkennen van verschillende culturen. Ik besloot om internationale betrekkingen te gaan studeren, om meer te leren over interculturele communicatie, internationaal recht en politicologie. Tijdens mijn studie aan de universiteit leerde ik bij toeval MIR, de Italiaanse afdeling van IFOR, kennen. Ik leerde over geweldloosheid en was onder de indruk van het werk van Hildegard en Jean Goss en het concept van evangelische geweldloosheid. Mijn eerste academische scriptie schreef ik over de VN en het Decennium voor een cultuur van vrede en geweldloosheid. Daarna schreef ik mijn masterscriptie over het verzoeningsproces en de geschiedenis van IFOR.

Ik ben ook ballerina, afgestudeerd aan een balletschool, houd van lezen, buiten zijn en reizen. Tenslotte is een voor mij belangrijke waarheid, die ik als klein meisje leerde: we zijn allemaal kinderen van een Opperwezen, en dus zijn we allemaal broers en zussen.

Je werkt nu voor IFOR: wat doe je en wat is IFOR volgens jou?

Ik assisteer IFOR om als een internationale organisatie te opereren en te groeien tot een sprankelende wereldwijde gemeenschap. Ik ben fulltime staflid, verantwoordelijk voor de coördinatie van het werk bij de VN en het beheer van het project inzake dienstweigering op grond van gewetensbezwaren. Daarnaast werk ik mee aan de internationale coördinatie van IFOR.

Ik woonde voor het eerst een IFOR-bijeenkomst bij in 2014, tijdens de Centennial Council, de ledenvergadering en tevens viering van het honderdjarig bestaan, in Konstanz. Daar werd ik

genomineerd als lid van het raadgevend comité voor het bestuur voor de Europese regio, welke taak ik vier jaar heb verricht. Hierdoor kwam ik in contact met de Europese afdelingen en kon ik uitwisselingen stimuleren.

De deelname aan de International Council, de vierjaarlijkse ledenvergadering van 2018 was een heel andere ervaring, waar ik als voorzitter de Council diende. Deze vergadering op Sicilië was tevens een internationale conferentie over migratie. Ik voelde een enorme verantwoordelijkheid en genoot van alle mogelijkheden om er een unieke ervaring van te maken.

IFOR is in de eerste plaats een *fellowship*, een beweging, waar nog steeds nieuwe groepen bijkomen. Het belangrijkste werk van IFOR wordt op lokaal niveau gedaan door lid-afdelingen en andere aangesloten organisaties. Daardoor heeft IFOR een internationale stem, die duidelijk en luid kan klinken. Het werk bij de VN is hiervan een voorbeeld.

Mijn eerste contacten met IFOR-afdelingen kreeg ik, voordat ik ooit een IFOR-bijeenkomst bijwoonde, namelijk via de Internationale Coalitie voor een Cultuur van Vrede en Geweldloosheid in 2006. Later werkten we als MIR (Movimento Internazionale della Riconciliazione) Italië samen in internationale projecten en uiteindelijk ontmoette ik andere IFOR-leden in andere contexten.

Ik ben dankbaar dat ik mooie vriendschappen heb kunnen sluiten en zaden heb kunnen planten die nu bloeien. Bij mijn werk voor IFOR streef ik ernaar contacten te leggen met de lid-organisaties overal ter wereld, teneinde de hele fellowship te bereiken en mogelijkheid te bieden voor uitwisselingen en samenwerking. Hieraan wordt nog steeds gewerkt en de reacties zijn zeer positief.

Je bent ook actief binnen MIR: kun je daar iets over vertellen?

MIR Italië werd opgericht in 1952 om bij te dragen aan de erkenning van het recht op dienstweigering op grond van gewetensbezwaren, wat bereikt werd in 1972. MIR Italië heeft geen personeel en al het werk wordt door vrijwilligers gedaan. Het

Zaira die een mondelinge verklaring aflegt bij de Raad voor Menserechten.

officiële aantal leden is ongeveer 130. Namens MIR Italië heb ik verschillende internationale projecten uitgevoerd, die verbindingen hebben gelegd met andere organisaties in verschillende Europese landen, zoals enkele IFOR-afdelingen. Een van de laatste, 'Ontdek vrede in Europa', ging over het creëren van Peace Trails. Dit zijn open-lucht vredesworkshops. Momenteel coördineer ik de Torino Peace Trail, wat een zeer gewaardeerd initiatief is.

Ik hield me bezig met vredeseducatie en daarna werd ik gevraagd om de internationale betrekkingen en de nationale campagne tegen militaire recrutering op scholen op me te nemen. Ik ben al bijna 10 jaar lid van het nationale bestuur en lange tijd had ik de leiding over het secretariaat. MIR Italië is ook lid van Church and Peace.

Je bent de vertegenwoordiger van IFOR bij de VN in Genève: wat houdt dit in?

Ik ging voor de eerste keer naar de VN in 2017. Wat bedoeld was als een fellowship-programma van een jaar werd een langere samenwerking met IFOR, speciaal om de functie van de VN te verduidelijken als een mogelijkheid om het lokale werk van afdelingen te ondersteunen.

IFOR vertegenwoordigen bij de VN betekent de verantwoordelijkheid oppakken om kwesties binnen de VN-organisatie aan de orde te stellen en de internationale gemeenschap erover aan te spreken. Het betekent ook dat ik namens IFOR spreek en dat mijn werk daarom in overeenstemming moet zijn met de prioriteiten en behoeften van IFOR. Dit vraagt om afstemming en een goede interne communicatie.

Genève is het VN-hoofdkantoor voor de Mensenrechten, dus mijn werk concentreert zich op dit gebied.

Ik woon regelmatig vergaderingen bij, zoals de Mensenrechtenraad die drie keer per jaar zitting houdt, waar NGO's mondelinge verklaringen kunnen afleggen, deelnemen aan onderhandelingen

over resoluties en contact hebben met VN-deskundigen en diplomaten. Dit betekent dat ik de mogelijkheid heb om 'stem te geven aan de stemlozen' en specifieke kwesties en lokale gevallen onder de aandacht van de VN-leden en de VN-organisatie te brengen.

Belangenbehartiging maakt een groot deel uit van het werk. Een ander deel betreft het opstellen van schriftelijke landenrapporten, voornamelijk voor nationale toetsingsprocessen zoals het Mensenrechtencomité en de Universal Periodic Review, waar mensenrechtenschendingen worden gemeld en regeringen worden opgeroepen de lokale situatie te verbeteren en hiervoor verantwoording af te leggen.

IFOR heeft vertegenwoordigers op verschillende VN-locaties. De coördinatie hiervan werd mij gevraagd in 2018. Deze manier van werken vraagt afstemming en continuïteit in het werk en een betere toegang tot informatie. Internationaal en lokaal werk moet een gezamenlijke inspanning zijn. Dat kan nog verder worden ontwikkeld.

Kun je iets interessants vertellen uit je werk voor IFOR?

Een interessante ervaring die ik had, was toen IFOR in 2018 een aantal Colombiaanse mensenrechtenverdedigers ontving tijdens de Mensenrechtenraad in Genève. Zij hebben de internationale gemeenschap kunnen toespreken en ondersteunende netwerken kunnen vinden met andere actoren uit het maatschappelijk middenveld. Bij die gelegenheid bleef een van hen langer en nam deel aan de EuFOR-bijeenkomst, de jaarlijkse vergadering van vertegenwoordigers van Europese IFOR-afdelingen. Dat bood een goede gelegenheid voor een openbare bijeenkomst over de Colombiaanse situatie inzake militarisering en dienstweigering op grond van gewetensbezwaren.

Ik wil alle IFOR-leden in Nederland in het bijzonder groeten. Ik kijk ernaar uit om jullie allemaal te leren kennen en samen te werken. ◀

IFOR heeft gedurende de geschiedenis een consequent standpunt ingenomen tegen oorlog en de voorbereiding ervan.

Anarchistisch, pacifistisch en gelovig

Voor veel mensen in ons land, ook aan progressieve zijde, is Dorothy Day een onbekende. Eigenlijk is dat heel vreemd, want wie zich verdiept in wie zij was, ontdekt al snel dat het meer dan de moeite waard is om nader met haar kennis te maken. Dat kan, nu de Nederlandse vertaling is verschenen van *All is grace: a biography of Dorothy Day*, geschreven door Jim Forest.

Piet Vliegenthart
staflid van
Kerk en Vrede

In 2015 bezocht paus Franciscus de VS. Hij noemde de naam van Dorothy Day daar in één adem met die van Abraham Lincoln, Thomas Merton en Martin Luther King jr. Wie over haar schrijft laat niet na daar melding van te maken. Dorothy Day woonde in de VS. Ze leefde van 1897-1980. Een veelbewogen tijd met onder meer twee wereldoorlogen, de economische crisis in de dertiger jaren, de opkomst van de kernbewapening, de strijd tegen rassendiscriminatie en het verzet tegen de oorlog in Vietnam. Dorothy Day was een recalcitrante dame die als kind al fel uit de hoek kon komen. 'Ze kon bijten en schoppen, en vloekte eens zo erg dat haar moeder besloot Dorothy's mond uit te wassen met zeep.' Ze werd geboren in een onkerkelijk gezin, maar kende reeds op jonge leeftijd een heilig ontzag voor de bijbel. Dat zou haar leven lang kenmerkend voor haar zijn: protest en verzet aan de ene kant en geloof, spiritualiteit en gevoel voor het schone aan de andere kant.

Ups and downs

Al jong raakt Dorothy betrokken bij de strijd voor het vrouwenkiesrecht en belandt daardoor voor het eerst in de gevangenis. Ze gaat in hongerstaking en krijgt een diepe inzinking. Het lezen van psalmen geeft haar dan weer nieuwe kracht. Ze wordt journaliste, werkt mee aan diverse linkse tijdschriften en is actief in allerlei vormen van protest tegen uitbuiting en armoede. Ze kent een leven met ups en downs, inclusief een abortus en tweemaal een poging tot suïcide. In 1926 krijgt zij

als ongehuwde moeder een dochter, Tamar geheten. Ondertussen voelt ze zich in toenemende mate aangetrokken tot de Rooms-Katholieke kerk. In 1927 laat zij zich dopen.

Huizen van gastvrijheid

In 1933 begint Dorothy Day, samen met Peter Maurin, een krant, *The Catholic Worker*, radicaal van inhoud en bestemd voor arbeiders. Al snel neemt deze krant een grote vlucht en staat de naam 'The Catholic Worker' niet alleen voor een krant maar ook voor een beweging. Waar Dorothy in de krant voor op komt (verbondenheid met mensen in armoede gevangen) krijgt dat concreet uitdrukking in 'huizen van gastvrijheid'. Daar kan een ieder die aan de rand van de samenleving staat terecht voor voedsel, kleding en onderdak. De oude regel van Benedictus van gastvrijheid staat daarbij centraal: 'Elke gast te ontvangen alsof deze gast Christus zelf is'. Haar eigen woning in New York wordt al in 1933 het eerste huis van gastvrijheid. Daarna volgen in heel de VS vele andere huizen. Daarbij wordt vaak verwezen naar de gelijkenis van het laatste oordeel (Matteüs 25) waar Jezus zegt dat wat aan de minsten van de mensen is gedaan, aan Hem is gedaan.

Spanningen

Deze ontwikkeling binnen de beweging van de Catholic Workergemeenschap gaat niet zonder spanningen gepaard. "De man wikt en de vrouw beschikt" zo zei Peter Maurin. Dorothy Day beschouwde zichzelf als anarchist. Tegelijk stond haar het kloosterleven voor ogen waarbij een abt of een abdis het laatste woord heeft. In dit verband is het ook frappant dat Dorothy er altijd op uit was een goede relatie te hebben met de rooms-katholieke hiërarchie en zich zelden laatdunkend uitliet over bisschoppen en andere geestelijken.

Levenslang pacifist

Behalve anarchist is Dorothy haar leven lang ook pacifist. In de jaren voorafgaand aan de Tweede Wereldoorlog staan voor Dorothy Day de 'werken van oorlogvoering' haaks op 'de werken van barmhartigheid'. In de kolommen van *The Catholic*

Jim Forest, *All is genade. Een biografie van Dorothy Day*, Damon, 2020.

Worker wordt daar uitgebreid over geschreven. De felheid en de radicaliteit daarvan doet mij sterk denken aan hoe er in diezelfde jaren in de kring van *Kerk en Vrede* werd gedacht. Het navolgen van Jezus en het zich voorbereiden op oorlog sluiten elkaar uit. Dorothy Day stuurt aan alle Catholic Worker-gemeenschappen een handboek voor dienstweigeringen op grond van gewetensbezwaren. Aan gemeenschappen die het niet met haar pacifistische standpunt eens zijn vraagt ze hier niet openlijk over te spreken. Ook na 7 december 1941 (aanval van Japan op Pearl Harbor, waarna de VS Japan en Duitsland de oorlog verklaren) blijft Dorothy Day haar standpunt trouw: 'Ondanks het sluiten van huizen, de verdeeldheid onder medewerkers en het verlies van abonnees bleef Dorothy's visie, die door velen werd gedeeld, leidinggevend.'

In latere tijden verandert ze niet van inzicht, zoals blijkt uit haar verzet tegen de kernbewapening. Ze doet mee aan de protestacties tegen oefeningen voor de bevolking om zich voor te bereiden op een kernaanval. Alsof je een kernoorlog zou kunnen overleven. In de 60-er jaren organiseert de Catholic Worker de eerste acties tegen de deelname van Amerika aan de oorlog in Vietnam. Dorothy Day steunt degenen die hun oproepkaarten voor militaire dienst publiekelijk verbranden.

Dorothy Day beschouwde zichzelf als anarchist.

Tegelijk stond haar het kloosterleven voor ogen waarbij een abt of een abdis het laatste woord heeft.

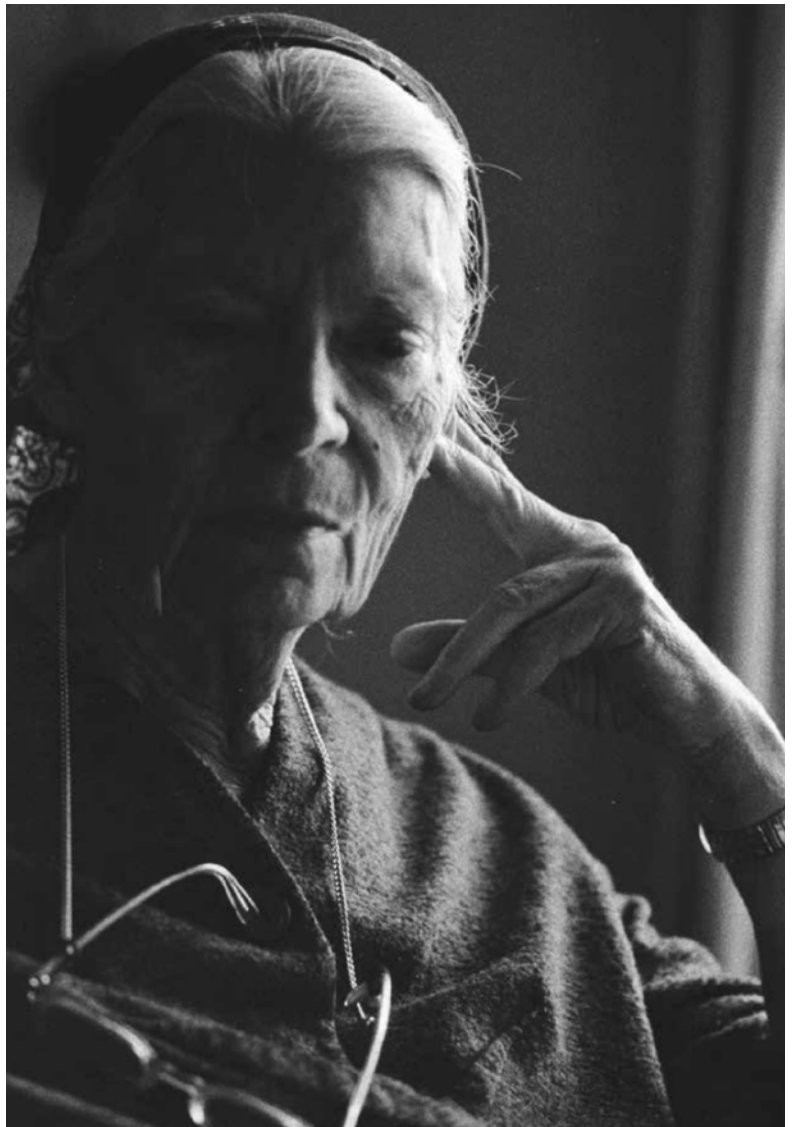
Stakingsacties en seksuele revolutie

Dorothy Day wordt ouder, maar dat verhindert haar niet om ook op andere gebieden gewelddoos actie te voeren. Zo is zij nadrukkelijk aanwezig bij stakingsacties van ongeorganiseerde landarbeiders in hun strijd een vakbond op te richten. Meer dan eens wordt zij uitgemaakt voor communist. Daarnaast maakt ze diverse reizen. Naar Cuba, Rome (paus Johannes de XXIIIe!) en Calcutta. Daar ontmoet ze moeder Teresa met wie het heel goed klikt. Maar de jaren gaan tellen. Dan blijven het

dagelijks gebed en de gang naar de mis essentieel. Ze heeft er moeite mee dat dit onder velen van de Catholic Worker minder sterk leeft en dat de wind van de *sixties* met de seksuele revolutie ook in hun kringen waait. Het laat haar ook niet onberoerd dat abortus in steeds bredere kring wordt geaccepteerd.

Springlevend

In 1980 overlijdt Dorothy Day, 83 jaar oud. Haar geest leeft echter voort want de beweging van de Catholic Worker is nog steeds springlevend. Wereldwijd zijn er huizen van gastvrijheid te vinden, de meeste daarvan in de VS, 175 in getal. Maar ook in Nederland, zoals het Jeanette Noëlhuis in Amsterdam-Zuidoost. Daar wordt haar naam hoog gehouden, wordt geweldloosheid geoefend en krijgen de werken van barmhartigheid waar Jezus over spreekt opnieuw handen en voeten. ◀

In de jaren voorafgaand aan de Tweede Wereldoorlog staan voor Dorothy Day de 'werken van oorlogvoering' haaks op 'de werken van barmhartigheid'.

ECOLonie: spiritualiteit, creativiteit en natuur

Het Franse Taizé en het Schotse Iona zijn bekende pleisterplaatsen voor vrede, gerechtigheid en behoud van de schepping, waar mensen regelmatig voor kortere of langere tijd naar toe gaan op zoek naar innerlijke rust, meditatie en bezinning. Maar naast deze bekende gemeenschappen zijn er inmiddels nog veel veel meer van dergelijke gemeenschappen gestart die aan dezelfde spirituele/religieuze behoefte invulling proberen te geven. In de komende nummers van *Vredesspiraal* brengen we enkele van deze plekken in beeld. Deze keer ECOLonie in de Franse Elzas onder Straatsburg en ter hoogte van het Duitse Freiburg.

Leen
van den Herik

‘Voor de bewust levende mens die daadwerkelijk inhoud wil geven aan begrippen als duurzaamheid, gemeenschapszin, spiritualiteit, creativiteit, ecologie en maatschappelijke verantwoordelijkheid’, staat er op de website van de woon-werk-gemeenschap ECOLonie, tegenwoordig ook wel ‘ecovillage’ genoemd.

Spiritualiteit,
creativiteit en
natuur zijn de
hoofdthema's
van ECOLonie.

Het kind ECOLonie

ECOLonie is in 1989 is opgericht door een tiental (vooral) Nederlanders en Duitsers, die zeer bezig waren met het milieu. Zij gaven er de naam

Europees Ecologisch Centrum ECOLonie aan. In dat jaar kochten zij het grote terrein met gebouwen dat bekend staat onder de naam ‘Thietry’. Het deed van 1945 tot en met 1985 dienst als kindervakantiekolonie voor de kinderen van mijnwerkers. Vanaf dat moment wordt op de website de ontwikkeling van ECOLonie in grote lijnen omschreven aan de hand van de vergelijking met een geboorteprocés. Na de conceptie (het aankopen) volgde een negenjarige ‘zwangerschapsperiode’. In 1998 werd ‘het kind ECOLonie’ als het ware geboren en volgde er een twaalfjarige periode waarin dit kind gekleed en gevoed werd. Haar bestaansrecht werd in deze periode verzekerd, mede dankzij de inzet in die jaren van duizenden vrijwilligers (tijdelijke participanten genoemd) en de financiële bijdragen (leningen en giften) uit diverse bronnen. Was er in 1989 bij aankoop 7 ha land met gebouwen, in 2012 had ECOLonie de beschikking over 40 ha land (bos, weiland, meren) inclusief gebouwen, waaronder de geitenboerderij. Sinds 2016 heeft een bevriend echtpaar 25 ha hooiland verpacht aan de gemeenschap.

Tweerichtingsverkeer

Vanaf 2012 werd gaandeweg duidelijker dat ECOLonie materieel steeds meer bestaansrecht had. Het leek zich te ontwikkelen tot een plek die dienstbaar is aan iedereen die in ‘geestelijke, sociale en materiële zin’ iets wil leren. Eenrichtingsverkeer (dienstbaarheid van het individu ten behoeve van de ontwikkeling van het geheel) veranderde steeds meer in een tweerichtingsverkeer. Meer en meer kan ECOLonie dan ook beschouwd worden als een oefenplek voor diegenen die ambachtelijke vaardigheden willen leren.

Visie

De visie van ECOLonie wordt samengevat in drie hoofdthema's: spiritualiteit (mystiek), creativiteit (kunst) en natuur (duurzaamheidsdenken). Deze thema's zijn de basis voor verschillende werkvormen (projecten) zoals we die nu kennen: de groententuin, de kruidentuin, het gastenver-

ECOLonie is in 1989 opgericht door mensen die begaan waren met het milieu.

blijf, het kunstatelier, de winkel, het bereiden van voedsel (de keuken, de bakkerij, de inmakerij, de kaasmakerij) de boerderij, renovatie en nieuwbouw, terreinbeheer, Oikos (o.a. oliën/remedies, webshop), imkerij, het Eigentijds Festival, het Eigentijds Zomercollege (workshops en cursussen) en de coördinatie (o.a. publiciteit, programmering, werkverdeling).

Fantastische plek

Nog niet zo heel lang geleden brachten Jasja Nottelman (49) en Harry Veenstra (50) hun vakantie door in ECOLonie. Ze kwamen de gemeenschap via internet op het spoor en vertellen: "ECOLonie is een camping met een geheel vrijblijvend programma-aanbod. Je kunt, als je wilt, meewerken in de tuinen, meedoen aan gezamenlijke maaltijden of meedoen aan workshops. Maar je kunt ook gewoon kamperen zonder verder ergens bij betrokken te zijn of te worden. Wij waren gewone campinggasten en hebben prima vakantie gehouden. Het is een fantastische plek die we zeker zouden aanraden aan vrienden."

Het grootste verschil met Taizé of Iona noemen Jasja en Harry de totaal andere achtergrond: "ECOLonie is niet christelijk, maar meer spiritueel en dat is zo breed als maar kan; meer *new age*, in alle verschijningsvormen. En ECOLonie zet vooral in op duurzaamheid." ◀

ECOLonie heeft grote groente- en kruidentuinen.

Pleisterplaatsen Actueel

Sinds 1 februari van dit jaar ontvangt ECOLonie weer gasten, binnen de mogelijkheden die er met betrekking tot de coronamaatregelen zijn. Er wordt alles aan gedaan om te zorgen dat het veilig is voor iedereen om op het terrein te verblijven.

Ervaren docenten geven deze zomer tal van **cursussen en workshops** over onderwerpen op onder andere het gebied van yoga, klank, meditatie, massage, beweging, natuur en creativiteit. Workshops duren meestal een dagdeel. Je kunt je er ter plaatse voor inschrijven. Voor meer verdieping worden er meerdaagse cursussen aangeboden.

Dit jaar vindt op het ECOlogie-terrein van 26 juni tot en met 2 juli ook het **Eigentijds Festival** plaats. In een ontspannen festivalsfeer wordt aan de slag gegaan met workshops op het gebied van persoonlijke ontwikkeling, duurzaamheid en mystiek. Daarnaast zijn er lezingen, is er een markt, kampvuur en (dans)muziek.

Activiteiten die het hele jaar door worden aangeboden zijn:

- Wandel- en fietsroutes
- Informatie-uitwisseling over de visie van ECOLonie
- Ecologisch tuinieren
- Informatie-uitwisseling over de geitenboerderij en kaasmakerij

ECOLonie is een vakantiebestemming met een vrijblijvend programma-aanbod.

Pleidooi voor Gewetensraad

Een Gewetensraad die uiteindelijk meer invloed zal hebben dan de VN Veiligheidsraad. Daarvoor pleit rabbijn Awraham Soetendorp. Hij ziet zo'n Gewetensraad als een "bondgenootschap van mensen die nationaal en internationaal vertrouwen verworven hebben en niet beticht kunnen worden van een verborgen agenda, en die daardoor in staat zijn het moreel kompas hoog te houden."

Awraham Soetendorp
rabbijn, schrijver
en publicist

In de vroege van de dageraad van bevrijding van de onvoorstelbare ramp die de wereld getroffen had, werd de goede intentie van de mensheid op de weerbarstige weg van overleven naar leven gevat in de Universele Verklaring van haar rechten. De gedrevenheid om vorm te geven aan een fatsoenlijke samenleving, waarin niemand meer vernederd zou worden, had reeds geleid tot de oprichting van de Verenigde Naties. Het wakend oog op de naleving van de geest van broeder- en zusterschap tussen volkeren werd de Veiligheidsraad.

Tijdens de virtuele viering van het vijfenzeventigste jubileum werden de zegeningen geteld van het sindsdien wijdvertakte systeem van verbondenheid in het bevorderen en handhaven van vrede en recht, met als een van de hoogtepunten de unanieme aanvaarding van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen.

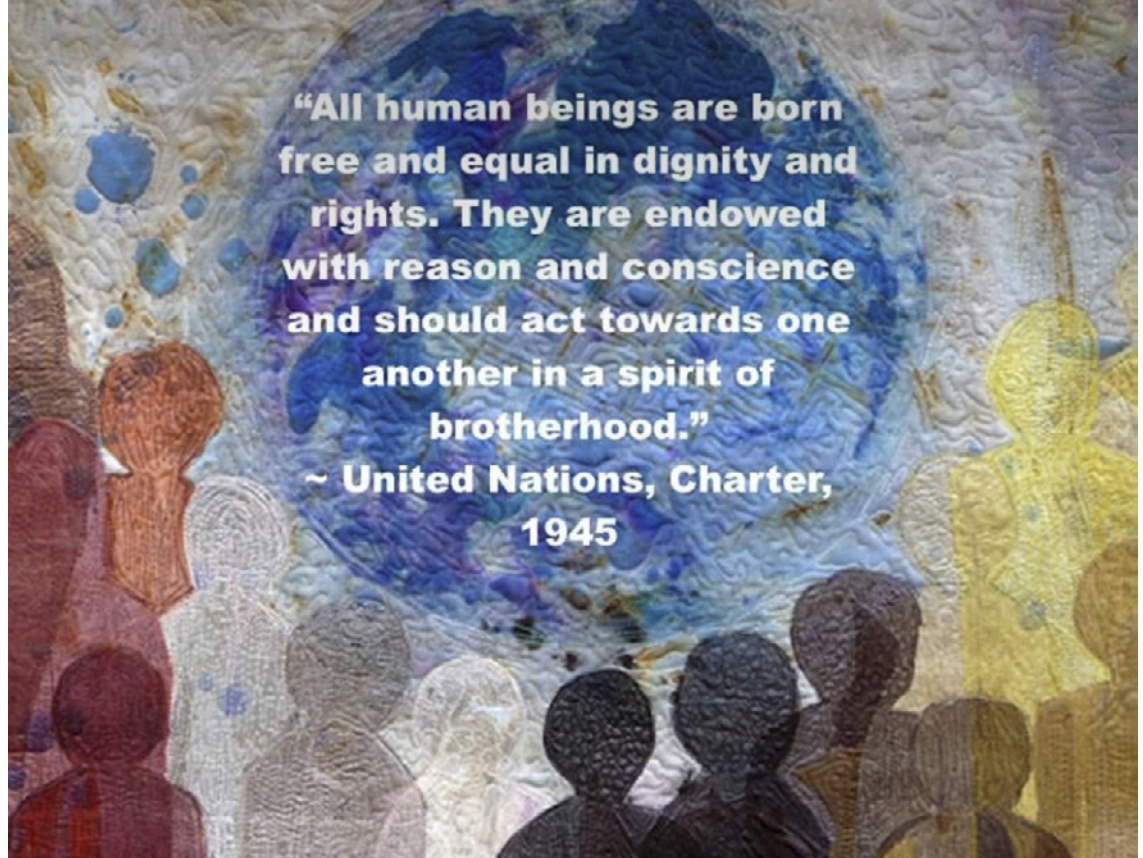
De beoogde realisering in het jaar 2030 zou een eind maken aan beschamende armoede en de dreiging van ontworteling van alle levensvormen op aarde ten gevolge van klimaatverandering nog net op tijd keren. Tegelijkertijd werden grote vraagtekens gezet bij de realiteitszin van deze grote verwachtingen. We zijn bij lange na niet op koers en de wereldwijde epidemie zal de realisering van de doelstellingen nog aanmerkelijk vertragen.

Wij staan op een beslissende tweesprong, welke het Earth Charter (Handvest van de Aarde) twintig jaar geleden al aanduidde: 'Nu de wereld steeds meer verweven, onderling afhankelijk en kwetsbaar wordt, houdt de toekomst zowel grote gevaren als grote beloftes in.'

In onze wereldwijde reactie op de uitbraak van het virus dat niemand spaart, tonen wij deze twee gezichten: aan de ene kant de ongekennde veerkracht van wetenschappelijke grensoverschrijdende samenwerking die geleid heeft tot de tijdige ontwikkeling van levensreddende vaccins. Aan de andere kant het ontlusterende gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel, om de aanvankelijk vroom uitgesproken belofte, om vaccinatie beschikbaar te stellen aan elke wereldburger, ook in daden om te zetten.

Aan de ene kant wordt nationaal saamhorige gezondheidszorg en financiële ondersteuning verleend om deze crisis samen door te komen. Aan de andere kant worden de hoog nodige medische voorzieningen niet ruimhartig verstrekt voorbij landsgrenzen en worden, hoe we het ook wenden of keren, vluchtelingen aan hun lot overgelaten. De vraag doemt op: Wanneer wij in het overduidelijke zicht op bedreiging van de mens en *the whole community of life* nu niet het roer radicaal omgooien naar inclusief denken en doen, wanneer dan wel? Licht niet de sleutel verborgen in de verbinding tussen de giften die elk mens geschonken zijn: verstand en geweten, *reason and conscience*?

Ik pleit voor de instelling van een Gewetensraad die uiteindelijk meer invloed zal hebben dan de Veiligheidsraad. Een bondgenootschap van mensen die nationaal en internationaal vertrouwen verworven hebben en niet beticht kunnen worden van een verborgen agenda, en die daardoor in staat zijn het moreel kompas hoog te houden. Zij, die hun gezag niet ontleen aan macht maar slechts aan betrouwbaarheid, zullen wellicht bij kunnen dragen aan de oplossing van geweldsconflicten en uiteindelijk aan verzoening. Het blijft natuurlijk altijd een wankel kans. Is het echter niet alles waard om die kans in dit uur, nu, met beide handen aan te grijpen? Wij leven in een tijd waarin een gebaar, een fluistering van verzoening overal in de wereld kan worden opgevangen. Zo denk ik aan de knieval van Willy Brandt, vijftig jaar geleden, voor het herdenkingsmonument voor de slachtoffers van de opstand in het getto van Warschau. In dat flinterdunne, spontane mo-

ment werd een onwankelbare brug geslagen over de afgrond van geschiedenis naar verzoening met het nieuwe Duitsland.

De Gewetensraad zal, welke organisatorische vorm deze ook zal krijgen, in essentie de authentieke plek zijn waar mensen samenkomen die de zucht van compassie opvangen en versterken, die hoop vleugels geeft.

Een van mijn leraren, Ervin Staub, een overlevende van de Sjoa, heeft geprobeerd de vraag te beantwoorden waarom tijdens de bezetting in de Tweede Wereldoorlog in sommige steden en dorpen veel meer verzet gepleegd werd, en meer vervolgd werden opgevangen met gevaar voor eigen leven, dan in andere. Het verschil wordt gemaakt door markante individuen die

het altruïstische voorbeeld stellen. Zij helpen met hun houding de leefplek te transformeren tot een *enabling society* (stimulerende maatschappij, red.) waarin het geweten wordt aangesproken.

Ik heb mijn leven te danken aan mijn onderduikouders die mede Velp maakten tot zo een *enabling society*.

De Gewetensraden, steeds van wisselende samenstelling van leeftijd en achtergrond, kunnen bijdragen aan de noodzakelijke transformatie. Het is waar: haat en wantrouwen zijn besmettelijk. Maar, Godzijdank, zijn liefde en vertrouwen ook besmettelijk. En tot de politieke leidsters en leiders die nu weer om onze steun vragen, herhaal ik de woorden die toenmalige politieke leiders in 1992 aan het eind van de eerste ecologische wereldconferentie in Rio de Janeiro tot ons, vertegenwoordigers van verschillende spirituele tradities, richtten: "Blijf ons aanspreken op onze verantwoordelijkheid om maatregelen te nemen die op korte termijn lijken in te druisen tegen het nationale eigenbelang, maar op lange termijn noodzakelijk zijn om de aarde te helen." Het is mijn breekbare droom dat onze kindskinderen onze huidige crisistijd met piëteit voor alle slachtoffers zullen gedenken, maar ook in dankbaarheid voor de transformatie die wij jongeren en ouderen tot stand wisten te brengen, geleid door verstand en geweten. ◀

Dit artikel is met toestemming overgenomen van levensbeschouwelijk online platform NieuwWij.nl.

'Alle mensen worden vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren. Zij zijn begiftigd met verstand en geweten, en behoren zich jegens elkaar in een geest van broederschap te gedragen.'

Artikel 1, Universele Verklaring van de Rechten van de Mens

Collateral damage

Een hert is in drijfzand terecht gekomen en dat is opgemerkt. Het filmpje op Facebook houdt mij van begin tot eind geboeid. Het gaat ze lukken, centimeter voor centimeter komt het dier los uit de dodelijke zuigkracht. Onder de modder staat het even te wankelen, om dan weer de vrijheid te kiezen. Geweldige kerels, die alles op alles zetten voor dit ene leven!

Op Facebook zou ik, als ik tijd genoeg had, uren naar zulke 'goed nieuws filmpjes' kunnen kijken. Geen twijfel mogelijk: de meeste mensen deugen! Een asielzoeker redt een kind, een potvis losgeknipt uit een moordend visnet. Gewone mensen die een leven redden, niet altijd zonder gevaar.

Als er nu eens een hert het slagveld bij het Afghaanse Chora was opgelopen, zou men de burgers dan niet met mortieren bestookt hebben? "Jongens, stop, misschien zitten er nog wel veel meer herten in de vallei!" Helaas, het waren gewone burgers. *Collateral damage*, oftewel 'bijkomende schade', in militair jargon. Zouden ze daar in Chora, toen de mortieren vielen, ook gedacht hebben: De meeste mensen deugen?

Mensen of wapens

In Amerika zegt de wapenlobby: "Wapens doden niet, het zijn de mensen". Volgens die logica deugen de wapens, maar de mensen niet. Door die wapenbezitters vallen er dagelijks immers vele doden in de Verenigde Staten. En de kleuter die met het pistool van vader z'n broertje per ongeluk dood schiet? Ook 'bijkomende schade' van een idiote bewapeningslobby.

Oorlogsrazernij

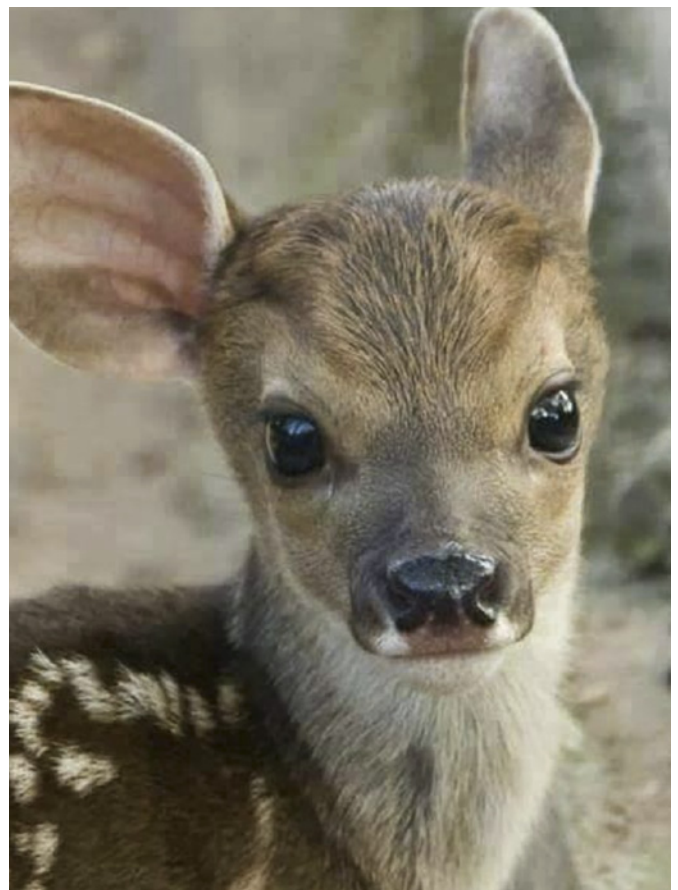
Ik herlas in deze coronatijd *Het teken van moed* (1895), over een tiener die in de Amerikaanse Burgeroorlog (tussen Noord en Zuid) dienst neemt. Twee tot drie dagen trek je met deze jongen op, die geen idee van oorlog heeft. Binnen de kortst mogelijke tijd zijn z'n romantische heldenfantasieën verpulverd. Aan het front, waar zijn vrienden sneuvelen, vlucht hij in paniek. Het knappe van het boek van Stephen Crane is dat hij niet zozeer de uiterlijke smerigheid van de oorlog beschrijft. Hij maakt ons deelgenoot over de 'bijkomende schade' in het hoofd van een jongen die deugt. Schaamte over zijn lafheid, compassie met stervenden en angst voor levenslange zelfverachting. Opnieuw aan het front

geraakt, wordt hij een 'held' omdat een meerdere hem een onmogelijke aanval in vloekt. De jongen 'voelt de vermetele geest van een godsdienstwaanzinnige wilde in zich'. Hij wordt deel van de oorlogsrazernij. Hij overleeft, hij is een kerel! Hij deugt! Maar in de ogen van de generaal hebben de mannen gefaald. Slechts een paar vierkante meter vooruit zijn ze gekomen.

Terug van het slagveld, keert de schaamte over zijn desertie terug. Maar er is ook een nieuw besef: hij heeft het land van de hete ploegijzers achter zich gelaten en heeft zich bevrijd van de helse oorlogsziekte. Hij weet ook dat hij, ondanks die uitbarsting van oorlogsrazernij, het teken van moed niet verdiend heeft. Zijn beloning is collateral damage: aan flarden geschoten deugd.

Als Defensie deze collateral damage nu ook eens vermeldde in de wervingsspotjes, dan zou dat toch een minimaal begin van goed nieuws zijn.

Rob van Essen

Zouden burgers in Chora niet beschoten zijn als een hert het slagveld opgelopen was?

Vrij baan voor wapenexporten?

Begin december vorig jaar stelde de Franse president Macron dat de slechte mensenrechtensituatie in Egypte wapenleveringen niet in de weg mag staan. Volgens hem dienen zorgen met betrekking tot mensenrechten een ondergeschikte rol te spelen ten opzichte van samenwerking met Egypte in terrorismebestrijding en het versterken van de Egyptische militaire capaciteiten daartoe. Zelden worden mensenrechten zo expliciet aan de kant geveegd, maar de lijst van afnemers van Europese wapens spreekt boekdelen.

Mark Akkerman

Begin december vorig jaar stelde de Franse president Macron dat de slechte mensenrechtensituatie in Egypte wapenleveringen niet in de weg mag staan. Volgens hem dienen zorgen met betrekking tot mensenrechten een ondergeschikte rol te spelen ten opzichte van samenwerking met Egypte in terrorisme. De afgelopen tien jaar was Saoedi-Arabië de grootste klant voor de Europese wapenindustrie. Andere controversiële bestemmingen als Algerije, Egypte, India, Turkije en de Verenigde Arabische Emiraten staan eveneens hoog in de lijst. Gezamenlijke EU-wapenexportcriteria staan deze wapenleveranties niet in de weg. Het Nederlandse wapenexportbeleid is verre van perfect, er gaan nog altijd wapens naar de genoemde staten en andere landen in oorlog, landen met interne conflicten en mensenrechtenschenders. In vergelijking met andere EU-landen voert Nederland echter een relatief streng beleid, het past de EU-wapenexportcriteria in de meeste gevallen strikter toe.

Automatische goedkeuring

Als het aan kamerfracties van VVD en CDA ligt gaat dit beleid echter op de helling. De Kamer-

leden Bosman (VVD) en Van Helvert (CDA) dienden begin maart een door de Nederlandse wapenindustrie grif toegejuichte 'Initiatiefnota over een gelijk speelveld bij exportvergunningen voor de Europese defensie-industrie' in. Strekking van hun voorstellen is dat de Nederlandse overheid de uitvoer van wapenonderdelen naar andere EU-landen in vrijwel alle gevallen automatisch moet goedkeuren. In tegenstelling tot wat nu het geval is, toetst Nederland dan niet meer op de eindbestemming van de uit te voeren wapenonderdelen. De beslissing over het toestaan van de export van de wapens, waarin Nederlandse onderdelen verwerkt worden, wordt volledig aan het andere EU-land gelaten.

Geen eigen controle

Gemiddeld bestaat bijna tachtig procent van de Nederlandse wapenexporten uit onderdelen. Als er geen eigen controle op de uitvoer daarvan meer mogelijk zou zijn, zou Nederland het eigen wapenexportbeleid grotendeels uit handen geven. Juist omdat de meeste andere EU-landen de Europese exportcriteria soepeler implementeren, zet dit de deur wagenwijd open voor de uitvoer van Nederlandse wapenonderdelen naar allerlei problematische bestemmingen.

Messen slijpen

De timing van het voorstel, ingediend vlak voor de verkiezingen van 17 maart jl., doet vermoeden dat beide partijen hiermee ook de messen slijpen voor de formatie. In het regeerakkoord van het kabinet Rutte-III werd op hun aandringen een vrij algemene formulering over meer aankopen bij de Nederlandse wapenindustrie opgenomen, maar nu lijkt dit meer concrete voorstel inzet voor de onderhandelingen te worden.

Stop Wapenhandel, Amnesty, Oxfam Novib, PAX en WO=MEN maken zich grote zorgen over de initiatiefnota van VVD en CDA en schreven een gezamenlijke brief aan de nieuwe Tweede Kamer en aan de (in)formateurs. De organisaties waarschuwen dat de voorstellen uit de nota 'kunnen leiden tot een de facto einde van het Nederlandse wapenexportbeleid'. ◀

VVD en CDA lanceren een initiatiefnota voor een gelijk speelveld binnen de Europese wapenexport.

“Verhaal Molukkers is rolmodel voor andere bevolkingsgroepen”

In het boek *ROLE MODELS, 70 Molukse succesverhalen* deelt de Rotterdamse fotograaf Ed Leatemala in woord en beeld de indrukwekkende verhalen van zeventig Molukkers in Nederland die ieder op hun eigen manier successen behaald hebben. Als eerbetoon aan de eerste generatie Molukkers in Nederland, maar vooral ook om volgende generaties te inspireren en motiveren het beste uit zichzelf te halen. *ROLE MODELS* verscheen in de aanloop naar 21 maart 2021, de dag waarop het precies zeventig jaar geleden was dat de eerste Molukkers in Rotterdam aankwamen. Alle reden voor een gesprek met Ed Leatemala over zijn leven en werk.

Theo Brand
politicoloog
en journalist

Hoe is je liefde voor fotografie ontstaan?

“In 1970 bezette een groep Molukse jongeren de ambtswoning van de Indonesische ambassadeur in Wassenaar. Ik was twaalf jaar oud en net van de basisschool. Het was het begin van vele radicale acties waaronder de treinkapingen. Mijn oudere broer Boet was al actief lid en later één van de leiders van de jongerenbeweging onder Manusama, de president van de RMS. Boet nam altijd bladen en kranten mee als *NRC*, *de Volkskrant*, *HP De Tijd* en *Nieuwe Revu*. Ik zag documentaire fotografie van onderdrukte volkeren wereldwijd en zag in die bladen de foto's van fotografen als Vincent Mentzel, Fons Burger en Magnum Photos. Later ook die van Ed van der Elsen, Erwin Olaf en Anton Corbijn. Die beelden boeiden mij, prachtig vond ik ze.

Later besepte ik dat fotografie mij fascineerde omdat het een goed medium bleek om mij te uiten. Ik was iemand die daar moeite mee had. Ik groeide op in een omgeving waarin men niet

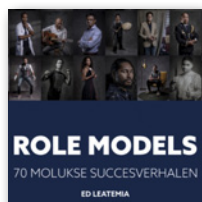
gewend was om openlijk over gevoelens of gedachten te praten. Het was in de tijd van de treinkapingen dat ik een Zenit camera voor dertig gulden kocht en begon te fotograferen.”

Wat is je eigen verhouding tot de Molukken?

“De Molukken, waar mijn ouders vandaan komen, was van oorsprong de bron van kruidnagel en nootmuskaat. In de zeventiende eeuw werden zij veroverd door de VOC en tot 1949 maakten ze deel uit van de kolonie Nederlands-Indië. Mijn vader was militair van het Koninklijk Nederlands Indisch Leger (KNIL) en vocht tijdens de Tweede Wereldoorlog als zodanig tegen de Jappen. Ook na de capitulatie van Japan en de dekolonisatie bleef men trouw aan Nederland.

Politieke ontwikkelingen na de soevereiniteits-overdracht (1949) leidden ertoe dat Molukkers in 1950 hun eigen republiek uitriepen. Voor Molukse KNIL-militairen op Java ontstond een patstelling: de Indonesische regering verbood terugkeer naar de Molukken. Als noodoplossing werden zij ‘tijdelijk’ naar Nederland gehaald. In 1951 kwamen op dienstbevel ongeveer vierduizend Molukse KNIL-militairen en Marinemannen met hun gezinnen, in totaal 12.500 personen naar Nederland met de verwachting niet lang daarna weer terug te kunnen keren. De KNIL-militairen werden kort na aankomst door Nederland ontslagen uit dienst.

Op 21 maart is het precies zeventig jaar geleden dat de eerste Molukkers in Nederland kwamen. Mijn ouders kwamen met mijn drie oudere zusters. Zelf ben ik in 1958 geboren, wij waren toen ondergebracht in het Kapucijnerklooster te Eijsden. Vele anderen werden ondergebracht in voormalige concentratiekampen. Tot begin jaren tachtig waren wij gefocust op een terugkeer naar de Molukken. Pas vanaf toen begonnen we als volk dat ideaal om terug te keren naar de Molukken los te laten en activiteiten te ontwikkelen voor een duurzaam verblijf in Nederland. In die zin is ons verhaal anders dan dat van andere nieuwe Ne-

ROLE MODELS, 70 Molukse succesverhalen is te bestellen via www.kyosei.nl. ISBN 978-90-829483-6-3. Op www.nieuwwij.nl vindt u vier geselecteerde Molukse succesverhalen uit het boek van Ed Leatemala.

Ed Leatemia:
"Fotografie
fascineerde mij
omdat het een
goed medium
bleek om mij
te uiten."
Beeld: Mary Noya

derlanders. Inmiddels ben ik zelf al elf keer naar de Molukken gegaan. Naar de Molukken gaan noemen wij niet vakantie maar 'pulang', oftewel 'naar huis gaan'. Voor mijn ouders had het 25 jaar geduurd voordat zij weer terug konden gaan."

Je kickte af van een zware drugs-verslaving, hoe lukte dat? Wat bracht het teweeg?

"Ik heb in totaal dertig jaar drugs gebruikt. Ik rookte mijn eerste hash joint op mijn vijftiende. Toen ik zeventien was begon ik met heroïne en raakte verslaafd. Dat duurde tot mijn 22ste. Nadat ik twee weken in een afkickkliniek verbleef ben ik naar huis gevlucht, ik had moeite met het feit dat ik moest praten over mijzelf. De periode erna dronk ik veel en snoof ik cocaïne.

Toen mijn moeder in 1991 in mijn armen stierf, viel ik weer terug in heroïne tot 2003. Ondertussen was mijn leven een puinhoop met financiële schulden.

Mijn toenmalige vrouw ging bij mij weg en ik ging op mijn knieën en schreeuwde het uit naar God: 'Als U bestaat, help mij dan want ik kan het niet alleen'. Binnen een week kreeg ik de kracht om met heroïne te stoppen, in twee weken met cocaïne en een maand later was ik van de methadon af. Zonder dokters, medicijnen of therapie. Ik zat ook bijna twee jaar in de gevangenis maar was alweer verslaafd nog voordat ik vrij was.

Eindelijk, op dat dieptepunt in 2003, kon ik dan stoppen met alles tot nu toe. Een nieuwe wereld ging voor mij open. Ik hoefde niet meer elke ochtend ziek wakker te worden en te bedenken wat ik moest stelen of hoe ik aan geld moest komen om te kunnen scoren. Ik was eindelijk vrij!"

Waarom zijn rolmodellen zo belangrijk?

"Het is vooral voor jongeren belangrijk om rolmodellen te hebben waar zij zich in kunnen herkennen. Mensen die in staat zijn om een inspirerende bijdrage te leveren in de ontwikkeling van hun jonge levens. Als wij ze geen goede constructieve ideeën meegeven en de juiste normen en waarden aanleren, leren zij de verkeerde dingen van anderen en ontwikkelen dan eigenschappen die hen fataal kunnen zijn."

Staat het verhaal van Molukkers ook voor een bredere, universele ervaring van mensen?

"Dit boek is niet alleen voor de Molukse gemeenschap, maar ook andere bevolkingsgroepen die net als de Molukkers ervaren dat ze 3-0 achter staan en geen eerlijke kansen krijgen. In elke bevolkingsgroep zit potentieel, talent en veerkracht. Het verhaal van de Molukkers is een verhaal over een bevolkingsgroep die dik achter stond doordat men niet gefocust was op een duurzaam verblijf in Nederland. Het was zelfs zo dat wij in het begin geïsoleerd leefden in voormalige concentratiekampen en niet mochten deelnemen aan de samenleving.

Ook was er weinig sympathie vanuit de samenleving en de overheid wat tot frustratie en tot allerlei negatief gedrag heeft geleid. Maar toch zijn er altijd een paar goede geesten die dit kunnen keren én moeten keren ter ere van hun eigen volk en voorouders. Dat zit in elke bevolkingsgroep. Daar zijn geen uitzonderingen op. Laat het verhaal van de Molukkers een rolmodel zijn voor deze bevolkingsgroepen!" ◀

Dit artikel is met toestemming overgenomen van levensbeschouwelijk online platform NieuwWij.nl.

Inclusief samenleven: lokaal én mondiaal

Terwijl de wereld al meer dan een jaar in de greep is van een pandemie en de klimaatcrisis steeds ernstiger vormen aanneemt, wordt ondertussen, met het oog op de kabinetsformatie, de druk opgevoerd om het defensiebudget met miljarden euro's te verhogen. Met Rusland en China wordt de confrontatie gezocht, kernwapens worden gemoderniseerd, de oorlogen in Afghanistan, Irak en Libië verliepen desastreus en de kloof tussen arm en rijk wordt almaar groter. Het wordt steeds duidelijker dat het gangbare denken over veiligheid ons niet verder brengt en een andere benadering hard nodig is.

Jan Schaake
verbonden aan
de Werkgroep
Inclusieve
Veiligheid

Een nieuwe manier van omgaan met huidige dreigingen moet gebaseerd zijn op het besef dat we alleen echt veilig kunnen zijn als iedereen veilig is, en dat we dreigingen als wereldgemeenschap alleen samen kunnen aanpakken. Daartoe is vijf jaar geleden de Werkgroep Inclusieve Veiligheid gestart. Er wordt gewerkt met het scenario 'Sicherheit Neu Denken' dat de Evangelische Landeskirche Baden heeft uitgewerkt.

Dit scenario laat in heel concrete stappen zien hoe Duitsland (en in het verlengde ook Nederland) in twintig jaar tijd kan omschakelen van een militair naar een civiel veiligheidsbeleid. En juist door die concrete, en stuk voor stuk realistische, stappen slaat dit scenario heel erg aan binnen de Duitse kerken en vredesbeweging.

Inclusief Samenleven

Binnen de Nederlandse vredesbeweging neemt die belangstelling inmiddels ook toe. De komende Vredesweek, met het thema 'Inclusief Samenleven', biedt een uitgelezen kans om het scenario 'Sicherheit Neu Denken' breder aan de orde te stellen. Via een aantal *webinars* (online bijeenkomsten) die PAX met – en voor de 78 zogenaamde Ambassades van Vrede (lokale groepen die in eigen dorp of stad Vredesweekactiviteiten organiseren) is het onderwerp vanuit verschillende Ambassades al ingebracht.

Leren van elkaar

Ook in Duitsland werkt de initiatiefgroep Sicher-

heit Neu Denken met een soort Ambassadeurs, daar 'Multiplikator*Innen' genoemd: mensen die in hun eigen omgeving het scenario verder verspreiden.

En om niet alleen het scenario zelf, maar ook de kunst van de verbreiding van onze Oosterburen af te kijken, hebben enkele leden van de Werkgroep Inclusieve Veiligheid begin maart aan een online 'Multiplikator*Innenfortbildung' deelgenomen. Wat zij daarbij opmerkten en als leerzaam ervaren, was dat er onder de deelnemers een grote afstand bestaat tot het internationaal veiligheidsbeleid, zelfs als ze gepokt en gemazeld zijn binnen de vredesbeweging.

Ook voor Nederland geldt dat het nationale buitenlandbeleid nog maar nauwelijks in Den Haag wordt bepaald en feitelijk naar allerlei internationale programma's en instituties binnen de VN (met name ontwikkelingssamenwerking), de NAVO (met name defensie) en de EU (met name buitenlandse betrekkingen, diplomatie en handel, maar ook delen van de twee eerder genoemde terreinen) zijn overgebracht. Je hebt als gewone vredesactivist bijna een handboek 'Europese instellingen' nodig om iets van het gevoerde buitenlandbeleid te snappen, laat staan in te zien hoe je dat (met elkaar) kunt veranderen. Zoals heel veel andere beleidsterreinen is ook internationale veiligheid ver van ons bed komen te staan.

Ongemakkelijk

Een tweede 'leermoment' voor ons, dat hier misschien wel mee samenhangt, was, dat onder de aanwezigen een sterke neiging bestond om 'Sicherheit Neu Denken' naar de eigen leefomgeving te vertalen. De focus lag bij vragen als: Hoe kom ik tot aanbevelingen voor onze gemeenteraad? Hoe kan onze kerkelijke gemeente een bijdrage leveren aan een verhoogde veiligheidsbeleving? Hoe relevant deze vragen ook zijn, het wordt wat ongemakkelijk als de neiging ontstaat om alleen te focussen op die lokale punten uit 'Sicherheit Neu Denken' en de vier andere pijlers – rechtvaardige buitenlandse betrekkingen, duurzame ontwikkeling, versterken internationale organisaties en ontwapening – als 'boven onze macht' terzijde worden geschoven.

Lokaal handelen

In de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw werkten we vanuit een principe dat 'globaal denken, lokaal handelen' werd genoemd. Het verzet tegen de plaatsing van kernwapens werd vertaald naar 'kernwapenvrije gemeentes'; het vijanddenken tijdens de Koude Oorlog werd geprobeerd te doorbreken door gemeentecontacten aan te gaan 'over de muur'; de wereldwijde kloof tussen Noord en Zuid werd overbrugd door via Wereldwinkels eerlijke handel te bevorderen. Zo is ook nu de uitdaging om de mondiale problemen te vertalen naar concrete lokale activiteiten waarmee een ander denken en handelen over internationale veiligheid wordt bevorderd. En juist de komende Vredesweek vormt daartoe een uitgelezen kans.

Vijandbeeld

Net als tijdens de Koude Oorlog, bepaalt het beeld dat we voorgeschoteld krijgen van bijvoorbeeld Rusland, China of de 'Islamitische gordel van onveiligheid' hoe we over die landen denken. De nuance en het contact met 'gewone' mensen ontbreekt. Waar je eerder met een eendaagse bus- of autorit in Oost-Berlijn, Leipzig of Praag kon zijn, zijn fysieke bezoeken aan de vermeende vijand van vandaag een stuk lastiger. Aan de andere kant onderhouden we dankzij corona veel meer onlinecontacten. En heel veel 'gewone mensen' uit Afghanistan, Irak of Somalië wonen tegenwoordig als vluchteling onder ons. We helpen hen om bij ons in te burgeren, maar misschien kunnen zij ons helpen 'uit te burgeren' en iets meer te begrijpen van hun wereld en daarmee van ónze wereld.

Gemeentes tegen kernwapens

De bordjes 'kernwapenvrije gemeente' onder de plaatsnaamborden bij de grenzen van de bebouwde kom zijn verdwenen, maar inmiddels is meer dan een kwart van de Nederlandse burgemeesters aangesloten bij het internationale Mayors for Peace-netwerk dat zich inzet voor het wereldwijde verbod op kernwapens. Ook is de Internationale campagne voor het kernwapenverbod (ICAN),

het zogenaamde Cities Appeal, gestart. Steden als Amsterdam, Nijmegen en Hengelo hebben de Nederlandse regering in dit kader opgeroepen om dit verbod te ondertekenen en zich eraan te houden. Als lokale vredesgroep of kerkelijke gemeente kun je de gemeenteraadsverkiezingen in 2022 aangrijpen om dit ook bij de eigen gemeenteraad aanhangig te maken.

Fairtrade producten

Hoewel veel Wereldwinkels uit het straatbeeld zijn verdwenen, zijn fairtrade producten nu tegenwoordig bij veel gevestigde winkelketens te vinden en zijn er überhaupt veel meer mogelijkheden om te kiezen voor duurzaam en eerlijk geproduceerde goederen. U zou daar ook een lokale informerende activiteit (een avond, een kraampje, een flyer) over kunnen organiseren. 'Inclusief samenleven' is óók inclusief de mensen ver weg. Daarnaast gaat het om meer dan lokaal zo praktisch mogelijk handelen alleen. Het is van groot belang om ons te blijven verdiepen in wat er in de wereld gaande is en hoe dat ook anders zou kunnen. Om het perspectief levend te houden dat een andere wereld mogelijk is.

Lees daarom de Nederlandse verkorte versie van het scenario 'Sicherheit Neu Denken', in je eentje of met anderen, en bespreek het. Ondertussen werkt de werkgroep 'Inclusieve Veiligheid' aan een uitgebreidere vertaling en toespitsing op de Nederlandse situatie van het hele oorspronkelijke boekwerk. ◀

Vluchtelingen kunnen ons helpen met 'uitburgeren'.

Help de Werkgroep!

Op www.samenveilig.earth vindt u, naast de Nederlandse vertaling en tips voor lokale activiteiten, ook een vragenlijst met vragen als 'Wat spreekt je aan? Waar heb je je twijfels over? Waar zie je al ontwikkelingen die de gewenste kant op gaan?' Door deze te beantwoorden helpt u de Werkgroep en wordt u zelf betrokken bij het proces. Zodoende wordt inclusieve veiligheid ook een inclusieve samenwerking in woord en daad.

Vrede essentieel in Doopsgezinde theologie

Welke aandacht krijgt het vredesvraagstuk in theologische opleidingen, de predikantsopleidingen en de hbo-opleidingen voor pastoraal werk? Deze laatste keer is het woord aan Fernando Enns, hoogleraar (Vredes-) Theologie en Ethiek aan het Doopsgezind Seminarium en de Vrije Universiteit Amsterdam.

Fernando Enns
hoogleraar (Vredes-) Theologie en Ethiek aan het Doopsgezind Seminarium en de Vrije Universiteit Amsterdam

Aangezien Vrede en Gerechtigheid de centrale boodschap zijn van zowel het evangelie als de Hebreeuwse bijbel, vormt dit ook de essentiële dimensie van theologie bedrijven in het algemeen. Dit is de visie van een 'historische vredeskerk', de Doopsgezinden. Deze theologische benadering moet uiteraard vanuit een oecumenisch perspectief opgevat worden en in dialoog met mensen van andere geloven of met mensen die niet geloven.

Bergrede centraal

In de predikantsopleiding van het Doopsgezind Seminarium is het centraal stellen van vrede met gerechtigheid het uitgangspunt voor alle vakken. Bij het vak Bijbelse Theologie worden teksten uit zowel de Hebreeuwse Bijbel als het Nieuwe Testament kritisch geanalyseerd, inclusief die teksten die het gebruik van geweld of zelfs een 'heilige oorlog' lijken te legitimeren. Toch blijven concepten als Gods rechtvaardigheid, genade en sjalom inspiratie bieden voor de ontwikkeling van nieuwe visies op vreedzaam leven in rechtvaardige relaties met de vreemdeling, de onderdrukte, de 'Ander' – en met de natuur. De Bergrede heeft vanuit het Nieuwe Testament altijd centraal gestaan in de Doopsgezinde traditie. In de Bergrede wordt het Koninkrijk van God geïntroduceerd als een nieuwe realiteit die een ander perspectief biedt op de mogelijkheden van een leven dat is bevrijd van geweld.

Frisse, contextuele lezing

In de vakken rondom Systematische Theologie wordt kritisch gereflecteerd op deze concepten. Ze worden geplaatst in een breder, samenhangend web van onderling verbonden onderwerpen, zoals het beeld van God, het kruis of Ecclesiologie. Bij Ethiek worden de praktische aspecten van de gelovige gemeenschap die ernaar streeft

Jezus' leer te volgen, behandeld. Elke politieke en maatschappelijke realiteit vraagt om een frisse en contextuele 'lezing' van de 'tekenen des tijds' in het licht van de nieuwe Christus-realiteit. Voor Praktische Theologie biedt deze benadering nieuwe inzichten over hoe te leven als een zorgzame gemeenschap van gelovigen die getuigt van gerechtigheid voor allen en die streeft naar vrede in de bredere samenleving. Tot slot zijn er enkele vakken over de geschiedenis van de doopsgezinden. Tijdens deze vakken wordt zelfkritisch gereflecteerd op de ambivalente traditie van deze 'vredeskerk'. Het zijn van een minderheidskerk, de erfenis van vluchtelingenverhalen en zelfs martelaarschap worden weerspiegeld in die vakken.

Verzoening, trauma en religie

Naast deze predikantsopleiding heeft het Doopsgezind Seminarium nog twee specifieke mogelijkheden opgezet om 'Rechtvaardige Vrede' binnen de Faculteit Religie en Theologie van de Vrije Universiteit aan bod te brengen: Een minor genaamd 'Vredestheologie – doopsgezinde menonitische tradities' binnen het internationale bachelorprogramma. Dit is een set van vijf vakken die studenten kunnen kiezen (bijvoorbeeld 'Filosofie en Ethiek van Politiek Geweld: Vrede, Oorlog en Terrorisme').

De andere opleiding is een eenjarige Master in Religiewetenschappen, met een specialisatie in 'Peace, Trauma, Religion'. Al vanaf het begin heeft dit programma vele internationale en nationale studenten aangetrokken, met zeer diverse achtergronden in termen van cultuur, etniciteit en geloofstradities. Hier worden vakken gegeven over Publieke Theologie, Herstelrecht en Modellen van Verzoening en Trauma en Religie. Recentelijk zijn ook onderwerpen als racisme, gender justice en postkoloniale perspectieven in het curriculum opgenomen. Studenten kunnen in deze specialisatie ook kiezen voor een tweede studiejaar om af te studeren met een onderzoeksmaster – die een PhD-traject mogelijk maakt.

Deze speciale programma's worden gecoördineerd door het *Amsterdam Center for Religion and Peace & Justice Studies* aan de Vrije Universiteit (www.religionpeacejustice.com). ◀

Korthals Altes gehuldigd

Op 22 april 2021 ontving oud-diplomaat en latere vredesactivist Edy Korthals Altes, uit handen van Jan van Zanen, burgemeester van Den Haag, de vredesmedaille. Daarmee werd hij gehuldigd als Vredesheld. Hij was voorgedragen door de Coalitie Vredesmissies Zonder Wapens (o.a. Eirene, Christian Peacemaker Teams, Platform Vrouwen voor Duurzame Vrede) en de Werkgroep Inclusieve Veiligheid.

In zijn ontroerende dankwoord maakte Edy Korthals Altes korte metten met het aloude adagium: 'Wie vrede wil moet zich voorbereiden op de oorlog'. Korthals Altes: "We zijn volstrekt verkeerd bezig. Nu is vereist: Wie de vrede wil moet zich daadwerkelijk op de vrede voorbereiden." Hij wees op initiatieven als *Sicherheit neu Denken* en de Werkgroep Inclusieve Veiligheid. Hij riep de burgemeester op tot een extra inspanning in de stad van Recht en Vrede om in denktanks, waar Den Haag zo rijk aan is, een nieuw vredesconcept te ontwikkelen en een krachtig mondiaal bewustzijn daartoe te stimuleren.

In memoriam Wil Veldhuis (1934-2021)

Op 10 april overleed Wil Veldhuis, oud-bestuurslid van *Kerk en Vrede*. Van 1974 tot 1978 was hij voorzitter van de vereniging en daarna

Surinaamse school

De tentoonstelling 'Surinaamse School' in het Stedelijk Museum Amsterdam, die aanvankelijk tot en met 11 juli te zien zou zijn, wordt verlengd (data zijn op moment van schrijven nog niet bekend).

'Surinaamse School' is een viering van Surinaamse schilderkunst in al haar verscheidenheid en diepgang. Met meer dan 100 kunstwerken van 35 kunstenaars neemt 'Surinaamse School' je mee langs de schilderkunst van circa 1910 tot midden jaren tachtig en de verhalen die eraan ten grondslag liggen.

Bekijk alvast een online tour op www.stedelijk.nl.

Mirkis verwelkomt Paus

Van 5 tot 8 maart bracht Paus Franciscus een bezoek aan Irak. Aartsbisschop Mirkis van Kirkuk heeft hem toegesproken. Voorafgaand schreef hij in zijn welkomstbrief onder andere: 'Welkom, Franciscus, in dit deel van de geglobaliseerde wereld. Wij zijn door de globalisering gekoloniseerd en hebben uw woorden

broodnodig. Zij herinneren ons aan een andere globalisering, die Jezus Christus bracht over het vaderschap van de Goddelijke Barmhartigheid, en die werd gepraktiseerd door Franciscus van Assisi. Een globalisering van verdraagzaamheid, liefde voor de armen, mededogen, vreugde, dienstbaarheid, gerechtigheid op grond van eerbied voor religieuze verschillen, versterking van de relaties tussen de godsdiensten en een uitgesproken afwijzing van iedere vorm van nationalistische, sektarische en religieuze geslotenheid van denken die ons ongeluk in deze samenlevingen veroorzaakte en iedereen kwaad heeft gedaan.' Lees de hele brief op www.dominicanen.nl (typ in zoekvenster: 'Pausbezoek Mirkis').

nog tot begin jaren negentig lid van de Theologische Werkgroep. Wil voelde zich zeer betrokken bij de vredesbeweging en zocht vooral naar verdieping. Hij had ook contact met Hannes de Graaf, die hoogleraar ethiek in Utrecht was en lange tijd voorzitter van *Kerk en Vrede*. Diens benadering sprak hem erg aan. Wil is altijd bezig geweest met de relatie vrede en gerechtigheid. Als voorzitter stelde hij zich bescheiden op. Zijn

grote kracht was geduldig luisteren en attent zijn op het proces dat zich afspeelt. Hij waarschuwde altijd om niet te snel conclusies te trekken.

Dat kenmerkte ook zijn manier van theologie bedrijven. Hij wilde mensen niet vastpinnen op een moment, maar het proces ontdekken. Pastoraat is niet beoordelen, maar met de ander op weg gaan. Een prachtig boekje *Geloof en ervaring* legt daarvan getuigenis af.

De verzwegen soldaat

In de rubriek *Talen naar vrede* wordt elke keer een film, gedicht of literaire roman geanalyseerd. De besproken werken sluiten aan bij oorlogs- en vredesthematiek.

Margreet
Hogeterp

De verzwegen soldaat is een gelaagde en alles-behalve nostalgische roman die iets minder dan een eeuw Molukse geschiedenis verhalend samenvat in de geschiedenis van KNIL-soldaat Marcus Kainama en zijn in Nederland opgegroeide dochter Nona.

Het boek weeft handig heen en weer tussen het verleden van de Molukse tragedie, de persoonlijke worsteling van Kaianama en het heden van zijn jonge dochter. Het levensverhaal van de KNIL-soldaat, zijn biografie, is de ruggengraat van de roman. Zijn psychologische ontwikkeling en de geschiedenis waarvan hij deel uitmaakt gaan gelijk op, waardoor de wording van Marcus Kainama samenvalt met het groeiende Molukse nationale zelfbewustzijn.

Milde toon

Marcus' dochter Nona is de voortzetting van die ontwikkelingen, maar dan in ballingschap, in Nederland. *De verzwegen soldaat* is een roman over de eerste en de tweede generatie, de plaatsvervangende schaamte en woede die daarmee gepaard gaat en de geschiedenis en politieke ontwikkelingen die daar weer het gevolg van zijn. Pessireron wisselt de verhalen van vader en dochter af, waardoor heden en verleden met elkaar verweefd raken en 'de grote geschiedenis' altijd op de achtergrond invloed uitoefent. *De verzwegen soldaat* heeft een opmerkelijk milde toon voor een roman over een geschiedenis van loyaliteit aan een vreemde overheerser en de teleurstelling die volgt als de KNIL-soldaten met hun gezinnen over worden gevaren naar Nederland en al op de kade uit dienst worden ontslagen. In *NRC Handelsblad* van 24 februari 2012 zegt schrijfster Sylvia Pessireron: "Natuurlijk is er boosheid, teleurstelling, om de ouders, om mijn vader. Maar het is vooral het verhaal van Marcus zelf, zijn strijd en zijn eenzaamheid. Ik denk dat de tijd van woede voorbij is. Er is nu tijd en ruimte voor begrip. Ik wil dat Marcus Kainama en zijn dochter, nou ja, de Molukkers, begrepen worden op emotioneel niveau."

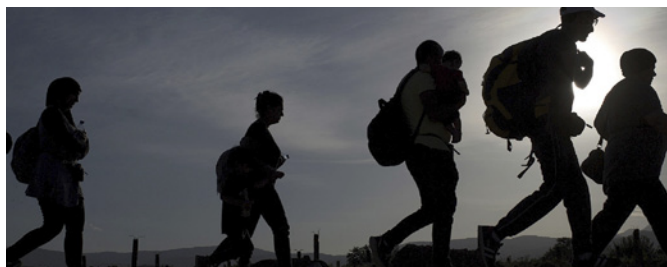
Harten raken

Pessireron schreef eerder *Tussen mensen en geesten* (1996), *Trouwen in zeven Nederlandse culturen* (1998) en *Wij kwamen hier op dienstbevel* (2003). In 2009 was ze co-scenarist voor de telefilm *De Punt*, over de dramatische kaping van een trein in het Noord-Drentse dorp. Het werk aan *De Punt* was haar eerste proeve van fictie en vormde in zekere zin de opmaat voor het besluit om een roman te schrijven.

Pessireron: "Ik ben journalist en ik heb gemerkt dat ik eigenlijk geen publiek meer kan bereiken als ik op een journalistieke manier over Molukkers schrijf. Als ik dat deed zag ik de hoofden bij wijze van spreken afwenden: Oh ja, Molukkers. Maar bij *De Punt* merkte ik dat fictie, drama, wel effect heeft, dat je daardoor de harten van mensen raakt, ook als ze eigenlijk niet meer in het onderwerp geïnteresseerd zijn."

Sylvia Pessireron, *'De verzwegen soldaat'*.
The House of Books, 2019.

19 en 20 juni **Nacht van de Vluchteling**

Hoe ver zou jij lopen uit angst voor geweld? Sinds 2010 organiseert Stichting Vluchteling de Nacht van de Vluchteling. In het holst van de nacht lopen duizenden deelnemers een 40 kilometer lange sponsorloop van Rotterdam naar Den Haag en van Nijmegen naar Arnhem. Om daarmee geld in te zamelen voor noodhulp aan de maar liefst 60 miljoen vluchtelingen wereldwijd. **Info** www.nachtvande vluchteling.nl.

26 juni **Zoombijeenkomst Inclusieve Veiligheid**

Het Platform Vrouwen & Duurzame Vrede organiseert in samenwerking met de Werkgroep Inclusieve Veiligheid een Zoombijeenkomst waarin het onderwerp 'Inclusieve veiligheid' centraal staat. Aan de orde komen thema's als: Wat is Inclusieve Veiligheid, Inclusieve Veiligheid in relatie tot duurzaamheid, Wapen(handel) en duurzaamheid, Wat kunnen we zelf in ons dagelijks leven doen aan Inclusieve Veiligheid. **Tijd** 14.00-16.00 uur. **Info en aanmelding** info@vrouwenenduurzamevrede.nl.

T/m 1 juli **The no buy challenge**

Klaar met je koophonger? Wil je jezelf wat meer trainen in tevredenheid? En hou je van een uitdaging? Doe mee met *The no buy challenge*: koop tot 1 juli 2021 geen kleding! **Info** www.instagram.com/thenobuychallenge.

10 en 11 juli **Training Verbindende Communicatie**

Wil je meer zelf-compassie, minder 'gedoe' in je relatie werk of bij opvoeding? Kom dan naar een training verbindende communicatie, voor een daadkrachtige 'transformatieve' verbindende kijk. **Tijd** 10.00-17.00 uur. **Plaats** Veilingkade 9a, Breda. **Info** www.verbindendecomunicatie.com.

30 juli **Internationale Dag van de Vriendschap**

De Internationale Dag van de Vriendschap is een initiatief van de Verenigde Naties. De dag is in het leven geroepen om de rol te benadrukken die vriendschap speelt in het bevorderen van vrede in verschillende

culturen. De dag wordt jaarlijks op 30 juli gehouden. Met name in Zuid-Amerika en Zuid-Oost Azië is het vieren van deze dag populair.

19-23 augustus **Groene retraite**

Trees van Montfoort biedt bezinning en inspiratie vanuit groene theologie. Riëtte Beurmanjer brengt groene dansmeditaties. Marjan Bosch en de bewoners van De Huijberg verzorgen de basis met een natuurlijk dagritme, eerlijke maaltijden, ontspannend tuinwerk. **Plaats** Leefgemeenschap De Huijberg, Boomstraat 2, Huijbergen. **Info en aanmelding** www.dehuijberg.nl.

24-28 augustus **Internationale Degrowth conferentie**

Thema: 'Caring communities for radical change'. Hoe gaan we om met de tegenstellingen tussen oneindige economische groei en de ecologische grenzen van onze planeet? Wat voor soort samenleving zou iedereen van een goed leven kunnen voorzien, zonder dat een alsmaar kleinere groep steeds meer vermogen en macht in handen krijgt? Hoe kunnen we een rechtvaardige transitie mogelijk maken en een einde maken aan overproductie, overconsumptie en de uitbuiting van de aarde? Breed programma met workshops, excursies en lezingen. Voertaal Engels.

Plaats online en Den Haag. **Info** info@degrowth.de, www.degrowth.info.

18 september **Prijsuitreiking Ab Harrewijnprijs 2021**

Er zijn vijf (geld)prijzen voor inspirerende initiatieven voor/vanuit de rafelranden van de samenleving: solidair, creatief, wijzend op een nood of een taboe in de samenleving.

Tijd 15.00 uur. **Plaats** Pauluskerk, Rotterdam. **Info** www.abharrewijnprijs.nl.

18-26 september **Vredesweek: Inclusief Samenleven**

Iedereen kent wel het gevoel er even niet bij te horen en te worden uitgesloten. Sommigen ervaren dat ze stelselmatig niet gehoord worden en dat ze geen onderdeel uitmaken van

een groter geheel. Deze uitsluiting ligt diep verankerd in onze maatschappij. Er is pas sprake van vrede als er recht wordt gedaan aan iedereen. Activiteiten in het hele land. Activiteitenoverzicht op website. Ook onderwijsmateriaal beschikbaar.

Plaats Diverse locaties. **Info** www.vredesweek.nl.

De kukelhaan van Bontekoe

De kukelhaan van Bontekoe
marcheerde naar de oorlog toe
hij droeg een lans, hij droeg een zwaard,
een rode kroon, een blauwe staart.
Hij toeterde op zijn hoorn,
hij rinkelde met zijn sporen,
maar de oorlog – die heeft hij verloren.

Paul Biegel

Uit: 'Pak 'm bij z'n staart'. Gottmer, 2021